

Ole Fredrik Kulleruds anmeldelse av *Theofilos'* bibelsynsnummer er interessant lesning. Jeg er (ikke helt overraskende!) enig i at mange av de systematisk-teologiske problemstillingene som virkelig brenner er berørt i min artikkel. Derfor tar jeg gjerne imot oppspillet til videre dialog/debatt.

Kullerud gjør mange gode observasjoner angående de andre forfatternes bidrag i heftet. En viktig er at de som vil trekke i en wisløffsk/evangelikal/fundamentalistisk retning i bibelsynet, ikke presenterer noe særlig med argumenter for sine syn, annet enn påstander eller redegjørelser for hvordan deres bibelsyn er. Jeg skulle gjerne ønske at de som ønsker en wisløffsk linje på NLA, kan komme på banen med utførlige argumenter for sin posisjon. Det kunne blitt en interessant dialog.

Mitt eget bidrag omtaler Kullerud som «bruk av koherensteorien til å utforme et skriftsyn» eller «bibelsyn fundert på koherensteorien». Dette er bare delvis dekkende. Jeg bruker først og fremst koherensteorien for å si noe om hva som er god systematisk teologi (og et bibelsyn må inngå i en slik, om man da ikke mener at det er bibelsynet som er teologien..). Enkelt og folkelig sagt mener jeg at god teologi er det som henger på greip; som gir mening til eller sammenheng mellom mest mulig, som er sant, fordi det uttrykker hva som er tilfelle. At jeg bruker begrepet koherens til å si dette er i utgangspunktet lite viktig. Grunnen til det er primært at det beste jeg har lest om erkjennelsesteori, sannhetsbegrepet og metoder/kriterier for teoretisk arbeid er det jeg har lest hos den tyske filosofen Lorenz B. Puntel. Men det meste derfra synes jeg også er ganske common sense.

Etter mitt syn må systematisk teologi være noe annet og mer enn bibelteologi med rent historisk tilsnitt (basert på tanken om at påstanden om at Bibelen i alle spørsmål skal kunne tas «som den står» er grunnleggende hermeneutisk og historisk naiv, og aldri vil kunne gi fullstendig hjelp i vår tid: det er mange ting Bibelen ikke sier noe om pga. sine egne forutsetninger, som kristne til andre tider og steder må si noe om). Systematisk teologi skal gi begrunnede svar (kirkelig, men med en allmenn horisont) på hva som er sannheten om Gud, mennesket og verden. Da kan denne ikke ha en ubegrunnet påstand om Skriftens ufeilbarlighet som sin eneste grunnforutsetning. Da blir den ikke noe annet enn en indrekkelig enighet som ikke angår andre eller gjør krav på å være sann for andre (jf. til dette min artikkel «Troens troverdighet», *Teologisk tidsskrift* nr. 4, 2012)

Kullerud påpeker hvordan Espen Ottosens artikkel i det aktuelle nr av *Theofilos* refererer Jan-Olav Henriksens bruk av koherensteorien uten tilslutning, mens jeg anvender den positivt. Dette kan lett forstås slik at jeg skal være i samme sekk som Henriksen. Min bruk og forståelse av koherensteorien er primært inspirert av Puntel og Peder Gravem. Hos Gravem fører bruken av koherensteorien ikke automatisk til liberale standpunkter f.eks. i homofilisaken, tvert imot. I likhet med den tyske teologen Wolfhart Pannenberg (som også anvender Puntels koherenstenkning) fastholder Gravem det klassiske kirkelige synet på homofilt samliv, og mener at det er konsekvent koherent apostolisk kristendom. Det er altså ikke noe ved bruk av koherensteori som sådan som automatisk leder til det som på folkemunne kalles liberale teologiske posisjoner eller i fundamentalistisk retorikk aking på glidebanen.

Det store spørsmålet bakom aksiomkritikk/foundationalism etc. eller koherensteori som vitenskapsteoretisk rammeverk for systematisk teologi er selvsagt om teologien eller Bibelen selv foreskriver en viss form for vitenskapsteori, eller om man kan tenke seg at teologien må utfoldes i kritisk dialog med vitenskapsteoretiske trender som skifter opp gjennom historien. I tradisjonell evangelikal eller fundamentalistisk inspirert retorikk gis det gjerne inntrykk av at det er Bibelen man baserer seg på når man taler om Bibelen som sikkert fundament, grunnvoll osv. (jf. bl.a. Ef 2,20 osv.).

Og at dette er slik det alltid har vært og alltid må være. Selv tror jeg ikke vi kan si det så enkelt. Snarere er det slik at man ofte bruker bibelske bilder og metaforer til å legitimere kunnskapssyn som har sin opprinnelse i det vi idehistorisk litt bredt kan kalle moderne tenkning, og da særlig nettopp i grunntanken om at det finnes et sikkert punkt som garanterer all erkjennelse. Hos Decartes blir dette det tvilende jegs eksistens, i mer typisk opplysningstidsrasjonalisme fornuften som universell og allmenn kategori. Kanskje er det også noe av dette som ligger bak den rensykkede tanken om pavens ufeilbarlighet i katolsk teologi. På protestantisk mark har man gjerne fylt denne plassen som tidens tenkning (altså den moderne tids) har åpnet opp med Bibelen. Slik blir Skriften det sikre punkt for vår teologiske erkjennelse, og blir dermed også hevet over begrunnelse og kritikk. Teologisk er tanken om den sikre erkjennelsens festepunkt ganske problematisk sett i lys av menneskets endelighet og feilbarlighet. Ingen av oss kan sette oss i Guds sted som den som har den hele og fulle, endelige innsikt i alt – selv om vi har Bibelen.

Jeg tror ikke Bibelen foreskriver noen bestemt vitenskapsteori eller erkjennelsesfilosofi for oss, men at en del av den systematisk-teologiske oppgaven nettopp er å uttrykke troen i et språk og en form som blir et sannhetskrav overfor enhver samtid. Da mener jeg at en koherensteoretisk orientert systematisk teologi kan være en lovende veg å gå i vår tid.

Videre formulerer jeg mitt innlegg som kommentarer til Kulleruds teser:

«1. Guds åpenbaring skjer ved bestemte tidspunkter i historien. Dette var inspirerte hendelser. Og dette er primært i forhold til bevaringen av åpenbaringen for ettertiden i en tekst. Også det forkynte Ordet er primært muntlig. Vi har derfor ikke den samme tilgang som apostlene og de som hørte dem. Men overleveringen er tilstrekkelig til frelse og et kirkelig liv.»

Dette er jeg grunnleggende enig i. Jeg vil også legge til at sammen med hendelsene som historisk faktum går det også en (Hellig ånds) inspirert tolkning eller forkynnelse av deres betydning. Man blir ikke troende sånn uten videre bare av å iaktta fakta, det er alltid et «for oss» aspekt ved disse hendelsene som må formidles til oss i ord og sakrament. Bibelteksten er ikke saken selv, men den form saken har når den overleveres til oss gjennom tidene.

«2. Når det gjelder koherensteorien, er ett spørsmål om Den hellige ånd bruker særlige ord - profetiske og apostoliske - eller om ethvert ord, bare det refererer til hendelser i frelseshistorien, har evne til å skape tro. Etter Bibelens vitnesbyrd har Guds tale skaperkraft. Og Ånden virker ikke uten Ordet. Dette henger sammen med Ordets personlige karakter. Det er Gud selv som tiltaler mennesket. Guds Ord tilsier dermed noe vi ikke kan få på annen måte. Det er derfor ikke nok å forholde seg til frelseshendelsene i fortiden. Ingen er kristen fordi man er historisk overbevist. En reformert grunntype ser på sin side Ordet primært som informasjon.»

Igjen er jeg grunnleggende enig i tanken bak. Men jeg tror kanskje det er like fruktbart å snu litt på problemstillingen og si at alle ord Ånden bruker for å bringe mennesker til tro, er profetiske og apostoliske (i sitt innhold), og i stand til å skape tro. Dette rimer også meget godt med tanken i tese 1 om at den kristne forkynnelsen er primært muntlig og derfor ikke fullstendig og endelig fiksert som en eneste gitt tekst. Det finnes likevel et innenfor og utenfor hva som er sann kristen forkynnelse til en hver tid, og i fastsettelsen av dette er Skriften øverste/viktigste/«eneste» (vi kan godt diskutere lenge hvilke ord som er mest sakssvarende her; det kommer an på hva man legger i dem) autoritet.

«3. Koherensteorien er uttrykk for postmoderne tenkning hvor Guds Ord dekonstrueres som en gitt enhet i Skriften, og elementer av dette integreres på nye måter i et nettverk sammen med annen kunnskap. Grensen mellom Guds Ord og andre ord er opphevet.»

At koherensteorien er uttrykk for postmoderne tenkning er en litt underlig påstand. Postmodernisme kan bety mye forskjellig, og jeg skulle gjerne hørt Kullerud utfolde hva han mener med dette. For eksempel hevder mange postmodernister at det ikke finnes én objektiv sannhet (bare subjektive sannheter 'for meg'), eller at det ikke har noe for seg å prøve å samordne alle perspektiver ('den store fortellingen' og forestillingen om alle former for universalitet som avleggs). Dette er jo nokså på tvers av det både jeg (og Lorenz B. Puntel i kulissene) hevder. I konservative sammenhenger er begrepet postmodernisme oftest negativt ladet, noe som er litt paradoksalt siden de samme teologene som bruker det slik ofte også snakker nedlatende om opplysningstiden. Hvis vi ikke vil ha det moderne, og ikke det post-moderne, hva vil vi ha da? Før-moderne? Det blir ganske baklengs inn i fremtiden tror jeg – det er ikke mulig å skru klokka tilbake og avlyse hele den historiske og hermeneutiske oppvåkningen i idehistorien. Teologiens oppgave i dag er ikke å avskrive postmodernismen, men å analysere og kritisere den og finne ut hvordan man best kan målbære evangeliet i møte med den postmoderne verdens mennesker.

Jeg kan ikke umiddelbart se hvorfor koherensteorien «dekonstruerer Guds ord som en gitt enhet i Skriften» og at «grensen mellom Guds ord og andre ord oppheves»; heller ikke at jeg har sagt noe slikt. Finnes det i det hele tatt noen forkynnelse av Bibelens innhold som ikke integrerer dette med noen annen kunnskap? Man kan f.eks. tenke på talene i Apostlenes gjerninger, hvor forskjellige de er som er rettet til jøder og hedninger. Spørsmålet om i hvilken forstand Bibelen er Guds ord (i sin helhet) og forholdet mellom dette og det muntlige Guds ord (som forutsatt i tese 1) er et viktig spørsmål som jeg gjerne diskuterer videre. Men jeg er ikke med på at begrepet nødvendigvis dekonstrueres ved bruk av koherensteori.

«4. I en dialog, som er idealet for koherensteorien, må man være villig til å la seg korrigere; svaret kan ikke være gitt på forhånd. Og det man kan oppnå ved koherens er bare plausibilitet. Kunnskap er omstridt, foreløpig og usikker. Troen er derimot ifølge Bibelen «sikker», «full visshet om det som håpes» (Hebr. 11, 1). Troens sprang og risiko blir utydelig med koherensteorien.»

Dette er drøy kost. Skal man mene på alvor at man ikke trenger å la seg korrigere og at svaret er gitt på forhånd, kan vi slutte med all akademisk virksomhet, inkl. NLA Høgskolen. Dette er kjerneverdier i alle slags forskning og studier.

Men det som verre er: Her er Kullerud ganske selektiv i sin bibelbruk. Å være villig til å la seg korrigere er en like bibelsk dyd (og minst like viktig!) som å være skråsikker og aksiomatisk. Tenk f.eks. på 1 Kor 13,9-12:

«For vi forstår stykkevis og taler profetisk stykkevis.

Men når det fullkomne kommer, skal det som er stykkevis, ta slutt.

Da jeg var barn, talte jeg som et barn, tenkte jeg som et barn, forsto jeg som et barn.

Men da jeg ble voksen, la jeg av det barnslige.

Nå ser vi i et speil, i en gåte,

da skal vi se ansikt til ansikt.

Nå forstår jeg stykkevis,

da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut.»

Her sies det klart og tydelig at vår erkjennelse ikke er komplett, og følgelig må være nettopp «foreløpig og usikker». Fil 3,12-16 går langt i samme retning. Det vil alltid være en eskatologisk reservasjon over våre påstander om Gud (dogmene), fordi Guds tanker alltid overgår våre, og vi som endelige og feilbarlige mennesker ikke har den hele og fulle innsikten i alle ting (jf. Jes 55,8f; Rom 2,16; 11,33ff; 2 Kor 4,2; Fil 2,10f). Paulus taler også varmt om dialog, menneskelig dømmekraft og å hente det beste fra alle steder (f.eks. i 1 Kor 10,15; Fil 1,9; 4,8). Hans egen livshistorie er også et

heftig vitnesbyrd om hvor viktig det er å la seg korrigere (han var skråsikker han – kunne skriftene ut og inn og brukte det til å motivere vold mot annerledes tenkende!). Jeg tror det er mye riktigere å koble «troens sprang» – som vi ikke kommer utenom som en realitet («For vi vandrer i tro, uten å se» 2 Kor 5,7) – til dette eskatologiske aspektet, som til at man skal ha en skråsikker holdning som gjør at man taper alt dersom man må innrømme en eneste liten feil hos seg selv eller i Skriften. Hvem har ikke måttet revidere sitt eget syn på ett eller annet i møte med ny innsikt? Men det betyr ikke at man har mistet troen! Troens sikkerhet kan aldri sikres i noe annet enn Gud selv, som er trofast og troverdig.

«5. Mot koherensteorien taler etter mitt syn Bibelens antagonistiske perspektiv på verden. Det er «kluss» i koherensen mellom fenomener i verden på grunn av syndefallet. Dette får også følger for kvaliteten på ikke åpenbart kunnskap.»

Her er vi ved et viktig spørsmål. Min tenkning om forholdet mellom naturlig og spesiell åpenbaring og følgene for sannhetsbegrepet i teologisk sammenheng er mer utfoldet i doktoravhandlingen min (særlig Part II).¹ Det gir mange viktige føringer også for hvordan jeg tenker om systematisk teologi og følgelig bibelsyn. For å ta noen korte poenger her: det er et grunnleggende samsvar mellom naturlig og spesiell åpenbaring, slik at de til sammen gir grunnlag for å tale om én sannhet, som inkluderer Gud som skaper og frelser i historien (det er altså ikke én verdslig sannhet og én kristelig-åpenbart i tillegg eller som overkjører denne). Videre er det slik at den spesielle åpenbaring finner sted «innenfor» den naturlige i den forstand at åpenbaringen skjer *i denne verden*. Derfor er det ikke slik at åpenbaringen setter til side den «egentlige» sannheten som på verdslige premisser er «ikke åpenbart kunnskap» ved en eller annen slags magisk eller overnaturlig tilsidesettelse eller avvikling. Det er snarere slik at åpenbaringen nettopp *åpenbarer* (altså ikke lager noe nytt, men trekker sløret til side) at synden og det onde er synd og ondt, og at Gud er over all måte god både som skaper og frelser. Åpenbaringen lar oss se at den virkelige sammenhengen mellom alle ting er Bibelens budskap om den kristne tro, mens synden og dens følger er løgn og bedrag. Syndens realitet er følgelig ikke noe avgjørende argument mot bruk av koherensteori i teologisk sammenheng. Snarere tvert imot. Koherensteori i teologisk sammenheng betyr slik jeg forstår det ikke at man skal la ikke åpenbart kunnskap overstyre Bibelen (f.eks. ved appell til fornuften, erfaringen etc.), men at sannheten alltid ligger i et konstruktivt og kritisk møte mellom åpenbaringen (slik den primært møter oss i Bibelen) og alt vi ellers tror og vet som skapninger i Guds verden.

«6. At det finnes noe som er primært, som troen på Gud, og materialprinsippet, opphever ikke det som er sekundært (eller tertiært), som bibelsynet. Alt som er sant står ikke på samme linje.»

Igjen grunnleggende enig. Men det er også viktig å understreke at man ikke logisk kan bruke det sekundære til å begrunne det primære. Dvs. Bibelens sannhet må begrunnes med noe annet enn at vi formalt hevder at det er sant. Det er en hovedtanke bak min måte å tenke om Bibelens rolle i teologien på.

«7. Skriftens autoritet er primært saklig, det vil si det er innholdet som er unikt og skaper tro på Kristus ved Den hellige ånd. Dette dispenserer oss likevel ikke fra en vurdering av hvilken formell autoritet Skriften eller bibelske skrifter har (apostolisitet, kanon etc.). For hvorfor skal vi i utgangspunktet ta Bibelen på alvor og holde den for god?»

¹ Kommer i bokform på LIT Verlag som *Hans Urs von Balthasar on Spirit and Truth* ila. ca. et par måneder. Se inntil da min hjemmeside www.gunnarinnerdal.no.

Her svarer vel egentlig Kullerud på sitt eget spørsmål i tese 2: det er innholdet i Åndens vitnesbyrd som skaper tro, ikke om det står i Bibelen. Men samtidig er det i Bibelen dette innholdet primært finnes, vi kommer ikke utenom den. Vurdering av bibelske skrifers eller andre formelle autoritet er ikke irrelevant i koherensteoretisk sammenheng, for det er plausibelt at folk som har rett i mye, også har rett i mer. Jeg tror likevel at appell til Bibelens formale autoritet har lite for seg i en teologisk kommunikasjon med allmenn adresse (jf. min artikkel om systematisk teologi som apologetikk), men det kan trolig ha en større verdi i indrekirkelig debatt/ledelse. Men også her må man gå mange hakk over i refleksjonsnivå ifht. «det står i Bibelen» som eneste begrunnelse f.eks. for etiske standpunkter. Det er som regel ganske lett for både ateister og liberale teologer å påpeke inkonsekvensene hos en gitt konservativ teolog på dette punktet. Hvem påstår f.eks. at kvinner alltid skal ha langt hår eller bruke hodeplagg når de ber (jf. 1 Kor 11 – og omtalen av dette i CA XXVIII!)? Det står jo i Bibelen! Men mange formuleringer av konservative bibelsyn har ikke nyanser nok til å fange opp dette.

Ellers tenker jeg at vi først og fremst skal ta Bibelen på alvor og holde den for god fordi dennes budskap (som vi prinsipielt ikke finner andre steder) er det eneste som kan gi «visdom til frelse ved troen på Kristus Jesus» (2 Tim 3,15).

«8. Fremfor å fokusere på spørsmålet om Skriften er pinlig nøyaktig i alle henseender, bør man spørre om dette er en bok fri for ondt, gjennomsyret av én Ånd. Deri ligger dens «ufeilbarlighet». Denne tanken er i dag radikal. At det er en menneskelig side i Skriften med mulige feil i geografiske og historiske forhold, er en annen sak.»

Jeg er enig i grunnanliggendet her. Men jeg er litt usikker på om «Seierstad-linjens» åpning for feil i geografiske/historiske forhold/utenfor intensjonsområdet etc. er vågal nok, om ikke dette må kvalifiseres (veldig forsiktig) på en eller annen måte historisk-hermeneutisk og/eller frelseshistorisk også.

En side gjelder det som tradisjonelt har vært kalt akkomodasjon, dvs. at Gud kler sitt åpenbaringsbudskap i et språk menneskene som mottar det forstår, f.eks. når det gjelder verdensbilde. Det er altså ikke bare snakk om at småting er feil (f.eks. tallangivelser, rekkefølge i hendelsesforløp) og at «kjernen» (etc.) i det bibelske budskap er riktig, men slik at selve kjernen i Bibelens budskap i mange spørsmål presenteres i et språk som etter moderne vitenskapelige (og hverdagslig allmenne) begreper er «feil» (f.eks. jorden som flat/firehjørnet/treetasjet; «sjelen er i blodet»; hjertet som sinns- og følelsesmessig sentrum osv.). Her tror jeg Lorenz B. Puntels tale om at alle sanne utsagn er relative til det teoretiske rammeverk de er fremsatt innenfor kan ha noe for seg også i teologisk sammenheng («solen går opp» er sant i én sammenheng selv om «jorden beveger seg rundt solen og sin egen akse» er mer presist i en annen). Et bibelsk utsagn som ikke samsvarer med dagens vitenskap på et eller annet punkt trenger derfor ikke å enten avvises som feil eller proklameres som noe som annullerer den vitenskapelige innsikten. Det er simpelthen formulert i et annet teoretisk rammeverk enn vårt, men er likevel sant når det gjelder saken det uttrykker. Her tror jeg også myte-begrepet (i kvalifisert faglig betydning, som sjanger-begrep) kan være et nyttig redskap for å forstå mange av Bibelens tekster.

Det finnes også grunn til å spørre om man ikke må legge en ennå sterkere kritisk spenning også på saken selv, og da tenker jeg særlig på problemstillinger á la helligkrigstekstene i GT. Er det riktig å forsvare de befalinger disse gir (i sin opprinnelige historiske kontekst) som ufeilbarlig guddommelig påbud? Jeg heller mot at skriftsynet må bestemmes kristologisk på en så gjennomgripende måte at

dette ikke er nødvendig. Lignende problemstillinger finnes f.eks. i Jesu forhold til sabbatsbudet m.m. i gammeltestamentlig lovgivning.

«9. Jeg mener dette også er mulig å knytte til læren om lov og evangelium. Loven er overlappende med verdslig kunnskap etter som den er skrevet i menneskenes hjerter (Rom. 2, 15). Denne innsikten er imidlertid sløvet av syndefallet selv om loven slik Gud har gitt den, er uttrykk for hans vilje (Konkordieformelen, Sol. decl. 5, 17) og «hellig, og budet hellig og rettferdig og godt» (Rom. 7, 12). Evangeliet er derimot uhørt (1Kor 2, 9) skjønt det, som Innerdal påpeker, korresponderer med Guds skapergjerning.»

Dette er også et viktig og riktig poeng som bør sees i sammenheng med overveielser om naturlig og spesiell åpenbaring ovenfor. Som nevnt også i min artikkel er nettopp evangeliets uhørthet et argument for at en systematisk teologi må forholde seg til aktivt til Bibelen som sin mest sentrale kilde – simpelthen fordi vi ikke finner dette budskapet noe annet sted.

Gud er seg selv lik som verdens skaper og frelser. Derfor er det den ene sannhet, som inkluderer all rettmessig kunnskap fra all verdens disipliner, at Gud elsker verden og sendte sin Sønn til frelse for oss, og at han skal komme tilbake og dømme levende og døde, og at dette budskapet har funnet sin form i Skriften.